

Nya regler för havet

– målbilden klar, dags för åtgärder

MATS IVARSSON & KARIN PETTERSSON, HAVS- OCH VATTENMYNDIGHETEN

I år har flera viktiga steg i Sveriges marina strategi tagits. Utifrån havsmiljödirektivet har det gjorts en inledande bedömning av hur haven mår och vilka ekonomiska och sociala värden som förloras om den marina miljön inte skyddas. En beskrivning av den havsmiljö vi vill uppnå har också tagits fram, liksom nya miljö kvalitetsnormer som ska leda fram till målbilden. Den inledande bedömningen kommer fram till samma slutsats som denna rapport, att varken Nordsjön eller Östersjön har önskat miljö tillstånd. En av flera orsaker är övergödning och en annan är de negativa effekterna av fiske.

■ Det står klart att rådande förhållanden i svenska havsområden medför stora ekonomiska konsekvenser för samhället, både för kommersiella verksamheter och annat nyttjande. En fortsatt försämring av havsmiljön drabbar inte bara fisket utan också människans möjlighet till rekreation.

Havsmiljödirektivet antogs inom EU 2008 och är miljöpelaren i EU:s integrerade havspolitik. Syftet är att upprätthålla eller nå en god miljöstatus i Europas hav senast år 2020. Direktivet infördes i svensk lagstiftning i december 2010 genom havsmiljöförordningen och omfattar Sveriges delar av Östersjön och Nordsjön, det vill säga Skagerrak, Kattegatt och Öresund.

I mars 2012 presenterade Havs- och vattenmyndigheten, HaV, två rapporter och ett förslag till föreskrift. Rapporterna innehöll en inledande bedömning av miljö tillståndet, en socioekonomisk analys av de värden som havet ger, och en beskrivning av vad som kännetecknar god miljöstatus. I föreskriften presenterades förslag till miljö kvalitetsnormer för att uppnå god miljöstatus. Efter en remissrunda trädde föreskriften i kraft den 15 juli 2012. Detta innebär att de tre första stegen i Sveriges marina strategi i den första förvaltningscykeln nu är på plats och att arbetet med miljööver-

vakningsprogram och åtgärdsprogram kan ta sin början.

Vad är god miljöstatus?

Havsmiljödirektivets definition av god miljöstatus innebär att våra hav ska vara rena, friska och produktiva samtidigt som de ska kunna nyttjas på ett hållbart sätt. Beskrivningen av den miljö vi vill uppnå, god miljöstatus, tas fram i samordning med andra länder, som angränsar till samma havsområden som Sverige. Den bygger på ett ramverk av elva deskriptorer som beskriver god miljöstatus på en övergripande nivå för olika temaområden. Till varje deskriptor hör kriterier med kvalitativa beskrivningar som anger vad som ska ingå. Till deskriptorerna hör sammanlagt 29 kriterier som anger vad som ska ingå i beskrivningen av god miljöstatus. För samtliga kriterier har svenska preciseringar för Nordsjön respektive Östersjön tagits fram.

Kommersiella aktiviteter vid havet omsatte totalt 330 miljarder kronor år 2009.

Foto: Shutterstock

← Arbetet med havsmiljöförordningen sker i cykler där varje steg i den efterföljande cykeln upprepas med sex års mellanrum. Under 2012 togs flera viktiga steg i arbetet.

För att praktiskt bedöma om god miljöstatus har uppnåtts används indikatorer som beskriver tillståndet i miljön, liksom belastning och påverkan. Tillsammans är dessa indikatorer ett verktyg för att följa utvecklingen av miljö tillståndet och effekter av åtgärder i havsmiljön. De indikatorer som anges i den beslutade föreskriften utgår delvis från existerande miljöövervakning och tidigare utvecklade indikatorer. På så sätt uppfylls en rad av havsmiljödirektivets krav. För närvarande, 2012, saknas dock indikatorer för 16 av havsmiljödirektivets 29 kriterier vilket gör att arbetet med att ta fram indikatorer måste fortsätta de närmaste åren.

Bedömning på olika grund

I den inledande bedömningen beskrivs både miljö tillståndet och de belastningar som påverkar olika delar av ekosystemet. De viktigaste belastningarna knyts också

till aktiviteter och verksamheter som analyseras ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, med syfte att ge en bild av kommersiella och icke-kommersiella värden som dagens nyttjande av havet medför. I analysen ingår även att ge en bild av de konsekvenser som förväntas om miljöförsämringarna tillåts fortsätta.

Eftersom det ännu inte finns en fullständig uppsättning av indikatorer har bedömningen av miljö tillståndet 2012 inte gjorts som en klassning av god miljöstatus enligt det system som beskrivs ovan. Bedömningarna har istället gjorts utifrån olika förutsättningar. De bedömningsgrunder som använts är de som finns inom vattenförvaltningen och bedömningsverktyg eller bedömningar som tagits fram inom Helcom och Ospar. I vissa fall finns inte någon bedömningsgrund att tillgå och då har expertbedömning använts. I denna rapport görs också en sammanställning av

de variabler som används vid bedömningen av miljö tillståndet i Havet 2012. (Se artikel på sidan 26.) De övergripande slutsatserna överensstämmer väl mellan de olika metoderna, även med de som gjorts inom de nationella miljö kvalitetsmålen och de senaste internationella bedömningarna för Nordsjön och Östersjön.

Sammanvägt tillstånd

Olika försök till sammanvägning visar att tillståndet i våra hav inte är det önskade, men tillståndet varierar beroende på vilka ekosystemkomponenter och vilka områden man tittar på. Bäst ser situationen ut i Bottenviken, men å andra sidan är bristerna i dataunderlaget störst där. När det gäller grupper av organismer eller biologiska samhällen bedöms situationen vara särskilt allvarig för fisk i Kattegatt.

De belastningar som pekas ut som mest betydande är biologisk störning genom

uttag av arter, tillförsel av näringsämnen, tillförsel av farliga ämnen, men även fysisk påverkan genom bottentråkning och marint avfall. Dessa belastningar påverkar de flesta marina ekosystemtjänsterna på ett betydande sätt. Bland de aktiviteter som bidrar mest till belastningarna finns jordbruk och industri samt fiske och sjöfart. Samtidigt är dessa aktiviteter beroende av fungerande ekosystem, exempelvis ekosystemtjänster som medför minskade effekter av övergödning, fungerande näringsvävdynamik och biologisk mångfald, samt ekosystemens förmåga att stå emot yttre störningar, för att nämna några.

Ekosystemets tjänster

Den inledande bedömningen innehåller också en fördjupad analys av tre ekosystemtjänster som bedöms vara representativa för att spegla effekterna av typiska belastningar. I detta fall handlar det om biologisk mångfald, minskad övergödning och estetiska värden.

Det nuvarande tillståndet för dessa tre ekosystemtjänster bedöms vara otillräckligt eller lokalt otillräckligt för både Nordsjön och Östersjön. Tillgången till tjänsterna bedöms minska om utvecklingen fortsätter som nu fram till 2020 respektive till 2050. Detta förväntas påverka alla framtida aktiviteter i samhället som är beroende av ekosystemtjänsterna, både kommersiella och icke-kommersiella.

Havet som resurs

De svenska kommersiella aktiviteter som använder havet omsatte 2009 totalt 330 miljarder kronor enligt statistik från Statistiska centralbyrån, vilket motsvarar 5,2 procent av näringslivets totala omsättning. Utöver den kommersiella nyttan från den maritima sektorn representerar havet också stora icke-kommersiella värden, till exempel inom friluftslivet.

Den inledande bedömningen innehåller också en social analys som visar på både direkta och indirekta drivkrafter för miljöbelastningarna. Direkta drivkrafter kännetecknas av sin direkta påverkan på miljön, exempelvis industriell produktion eller resursuttag, medan indirekta drivkrafter är bakomliggande motiv, som att konsumenter efterfrågar vissa typer av varor. Andra exempel på indirekta drivkrafter är politiska processer på hög internationell nivå, ekonomisk utveckling eller teknikutveck-

FAKTA

Miljökvalitetsnormer

Tillförsel av näringsämnen och organiskt material

- Koncentrationer av kväve och fosfor i havsmiljön till följd av tillförsel av näringsämnen från mänsklig verksamhet orsakar inte negativa effekter på biologisk mångfald och ekosystem.

Tillförsel av farliga ämnen

- Koncentrationer av farliga ämnen i havsmiljön får inte överskrida de värden som anges i direktiv 2008/105/EG om miljökvalitetsnormer inom vattenpolitikens område.
- Farliga ämnen i havsmiljön som tillförs genom mänsklig verksamhet får inte orsaka negativa effekter på biologisk mångfald och ekosystem.

Biologisk störning

- Havsmiljön ska vara fri från nyutsatta eller flyttade främmande arter och stammar, genetiskt modifierade organismer (GMO) eller organismer vars genetiska egenskaper förändrats på annat sätt, som riskerar att allvarligt hota den genetiska eller biologiska mångfalden eller ekosystemets funktion.
- Havsmiljön ska så långt som möjligt vara fri från nytillkomna främmande arter spridda genom sjöfart.
- Populationerna av alla naturligt förekommande fiskarter och skaldjur som påverkas av fiske har en ålders- och storleksstruktur samt beståndsstorlek som garanterar deras långsiktiga hållbarhet.
- Förekomst, artsammansättning och storleksfördelning hos fisksamhället ska möjliggöra att viktiga funktioner i näringsväven upprätthålls.

Fysisk störning

- Den av mänskliga verksamheter opåverkade havsbottenarealen ska, per substrattyp, ge förutsättningar att upprätthålla bottnarnas struktur och funktion i Nordsjön och Östersjön.
- Arealen av biogena substrat ska bibehållas eller öka.
- Permanenta förändringar av hydrografiska förhållanden som beror på storskaliga verksamheter, enskilda eller samverkande, får inte påverka biologisk mångfald och ekosystem negativt.
- Havsmiljön ska så långt som möjligt vara fri från avfall.

ling. Den sociala analysen visar att de indirekta drivkrafterna spelar en avgörande roll för flera viktiga miljöproblem i Sverige.

Miljökvalitetsnormer för att nå målet

Om den inledande bedömningen visar att miljötillståndet inte är gott ska miljökvalitetsnormer utformas. Miljökvalitetsnormer är rättsligt bindande regler som avspeglar den lägsta godtagbara miljökvaliteten i Nordsjön och Östersjön. För att nå god miljöstatus i haven har elva svenska miljökvalitetsnormer formulerats. Dessa miljökvalitetsnormer omfattar belastning i form av näringsämnen, farliga ämnen, främmande arter, fiske, fysisk påverkan på havsbottenar och avfall i havsmiljön. Miljökvalitetsnormerna ska motsvara de belastningar som i den inledande bedömningen pekats ut att ha stor påverkan på miljön och ytterligare normer kan bli aktuella i framtiden. När normer tas fram ska hänsyn också

tas till den socioekonomiska analysen.

Miljökvalitetsnormerna nås genom att åtgärdsprogram upprättas. Dessa anger vilka åtgärder som behöver genomföras för att nå normen. Enligt havsmiljödirektivet ska åtgärdsprogram vara formulerade till utgången av 2015 och påbörjade senast vid utgången av 2016. Normerna kan också nås genom att myndigheter tillämpar dem vid exempelvis tillståndsprövning och tillsyn. Ansvaret för att normerna följs ligger på kommuner och myndigheter. 🐦

LÄSTIPS:

Havet 2011: EU:s havsmiljödirektiv, den inledande bedömningen.

Havet 2010: Vart tar alla data vägen?

Havet 2009: En europeisk strategi för havet.

www.havochvatten.se